

ösztöndíjat és Lawrence Livermore-ba mennek. Ha a hallgató hajlandó, alkalmazást talál a laboratóriumban végzés után és Ph.D. fokozatot nyerhet bomba (t.i. nukleáris bomba — a recenzens megjegyzése) fejlesztésből.” (93–94. old.) Azt se felejtsük, hogy ma „... 6 tonna robbanóanyag jut minden emberre bolygónkon.” (59. old.) Viszont az USA 230 milliárd dollárt költött már a nukleáris fegyvergyártáshoz kapcsolódó létesítmények dekontaminálására (nukleáris szennyezésének megszüntetésére) és még 200 milliárd

dollárra lenne még szükség erre a célra. (98. old.) Elképesztő összegek!

Magyar vonatkozás egy van a könyvben — amelynek címlapját a nukleáris bomba hipocentrumában emelt nagaszaki emlékmű díszíti —, éspedig „1945-ben a magyar szár-mazású Szilárd Leó ragaszkodott ahhoz, hogy a nukleáris bombát nem szabad Japán ellen használni”. (63. old.)

Berényi Dénes

Lőkös István: A horvát irodalom története
Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 351 l.

Egy-egy kelet-közép-európai nemzet vagy nép irodalmának kevés ismerője van hazánkban, ezért ilyen témájú munkákat más szláv országok, kultúrák kutatóinak is kell értékelniük. Úgy tűnhet, csupán a viszonylag közeli nyelvrokonságnak köszönhetően. Hiszen egy-egy nyelvcsoporthoz, a nyugati-szlávon, a délin és a keleti-szlávon belül könnyű a olvasás, a megértés, és — bizonyos szlavisztikai előtanulmányok után — a különböző csoportok nyelvei között sincs áthidalhatatlan távolság.

Néhány szláv irodalom viszonylatában ennél többről is szó van: a történelmi és szellemi fejlődés hasonló alakulásából adódó párhuzamokról, tipológiai közösségről, kapcsolatokról. Különösen ha, ahogy néha emlegetni (volt?) szokás, azonos kultúrkörhöz tartozó nemzetekről, illetve irodalmakról mondunk ítéletet. Az egyaránt a nyugati kereszténység meghatározta, formálta magyarságé, horvátoké, szlovéneké, cseheké, szlovákoké, lengyeleké ilyen. Ezért méltathatja némi hozzáértéssel Lőkös István debreceni professzor könyvét a polonista kutató. Hogy így van, azt akár az első magyarországi horvát irodalomtörténeti szintézisben említett tucatnyi lengyel írónev is illusztrálhatja.

A 60-as években megjelent ugyan *A jugoszláv népek irodalmának története* és *A szerbhorvát irodalom kistükre a kezdetektől 1945-ig*, ám ezek ma elfogadhatatlan ideológiai meghatározottságukon túl már azért sem igen használhatók, mert a Trianonban összetakolt délszláv államban egységes irodalmat akartak láttatni. Az utóbbi évek megmutatták, bármilyen közeli rokona egymásnak a horvát és a szerb nyelv, a két kultúra, irodalom közötti távolság jelentős.

A könyv 11 nagybetűs, azaz nagy fejezetből áll, de kettő betagolható a többibe. Ha így olvassuk, stílustörténeti-művelődéstörténeti korszakolása erősen emlékeztet a lengyel irodalomtörténetére, de még a XIX. században más magyaréra is.

A kereszténység és vele kultúrája Magyarországához hasonlóan, sőt vele évszázadokon át egy államalakulatban, a XII. század után hódított igazán teret. Ez magyarázza a középkori horvát és magyar írásbeliség, illetve sokműfajúsága közötti hasonlóságokat. A régi horvát irodalom fénykora a reneszánsz, a humanizmus és a reformáció ideje, bár ez utóbbi kevésbé alakította a horvát kultúrát, mint a mienket. A latinul verselő Janus Pannoniust származása miatt a horvát irodalom-

történet is számon tartja. A XV-XVI. században a Velence fennhatósága alatti dalmáciai városokban, Dubrovnikban és a tengeremelléken virágzott a témáit és formáit tekintve rendkívül változatos költészet. M. Marulićot méltán tekintik az első „európai formátumú” horvát költőnek. Petrarcát és más itáliai mestereket dalmát lírikusok hada követte, de nem utánozta. M. Držić nevét kevesen ismerik, pedig az „olasz” *Dundo Maroje* a XVI. századi vígjáték-irodalom klasszikus alkotása.

A barokk korszakot kutató Lőkös jól eligazítja az érdeklődőt — és, mint könyvének egészében, nem csupán az irodalomkutatókat — „a geopolitikai és nyelvi széttagoltság jegyében”, nyelvjárási változatokban tovább élő XVII. századi horvát művek sűrűjében. E fejezetben — és másutt — az irodalmi jelenségek magyar-horvát párhuzamain, tipológiai hasonlóságain kívül magyar vélemény nyomán értékel. „Tudós klasszikusunk, Arany János, gondos tanulmányban vont párhuzamot Tasso Jeruzsáleme és Zrínyi *Szigeti veszedelme* közt. Hátra van még egy hasonló súlyú tanulmány: Zrínyi és a horvát irodalom viszonyáról. S itt nem lesz elég csak Gundulićot szemügyre venni. A húsz évvel fiatalabb Zrínyi biztosan ismerte őt, ... mindketten Tasso-tanítványok, Gundulić az édes, védett Adriain, Zrínyi az északi szelektől és török hadaktól átszivítottan” — idézi Németh Lászlót, tanúságot téve saját munkájának összehasonlító szemléletéről. Zrínyi Miklóst öccse fordította horvátra.

Számos társadalmi és politikai ok miatt szerényebb a felvilágosodás kori horvát irodalmi termés, de már a XVIII. század végén

elkezdődik a nemzeti ébredés vagy inkább újjászületés — sajnos, horvát-magyar viaszlykodás kíséretében. Erős kritikával ábrázolt magyar alakokat a Jókai Mórral rokonítható A. Šenoa. A múlt század utolsó harmadában a különböző áramlatok, tendenciák és alkotói poétikák összetorlódtak, ezért találó a fejezetcím: *A realizmustól a modernizmusig*. A realisták munkásságába „beleér” az újítóké — már az utolsó évtizedben, akár a lengyeleknél.

Meglepő, de indokolt az I. világháborútól kezdve *Krleža-korszakot* elkülöníteni. A kivételesen sokféle problémát felvető, a Monarchiát és saját hosszú jelenét, annak társadalmát ábrázoló író életműve rányomta bélyegét fiatalabb pályatársainak munkásságára. Nálunk is sokan ismerik, és nem csak magyar irodalmi tájékozottságának, mintáinak köszönhetően.

Kár, hogy az 1945 utáni horvát irodalomról csupán vázlatot kapunk. Természetes, hogy nem minden fért bele részletesen a 31 íves könyvbe sem. Szerzőjének a különböző olvasók érdekében vállalnia kellett a bő adatközlést is.

Lőkös nem tanult kroatistának, de több évtizedes szorgos munkával azzá vált. Horvát irodalomtörténeti kalauza nagy érdeme. A régiókbeli népek irodalmáról a 70-es évek óta alig született hasonló áttekintés. Pedig az együttélés és együttműködés elkerülhetetlen szükségessége megköveteli a kölcsönös tárgyilagos megismerést.

D. Molnár István